

ZAMBİYA ÜLKE PROFİLİ

T.C.
Ticaret Bakanlığı
Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği
Genel Müdürlüğü

İÇİNDEKİLER

1. GENEL BİLGİLER	3
2. GENEL EKONOMİK DURUM.....	6
3. DIŞ TİCARET.....	9
4. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR.....	12
5. TÜRKİYE ile TİCARET	13
EKLER:	14

1. GENEL BİLGİLER

Başlıca Sosyal Göstergeler

Resmi Adı	Zambiya Cumhuriyeti
Nüfus	21,14 milyon (IMF 2024 tahmini)
Dil	İngilizce (Yerel dillerden Njanya, Bemba, Tonga ve Lozi öne çıkmaktadır.)
Yüzölçümü	752.614 km ²
Başkent	Lusaka
Başlıca Şehirleri	Lusaka, Copperbelt Bölgesi (Ndola, Kitwe, Solwezi şehirleri), Kabwe, Chipata, Livingstone, Monze
Yönetim Şekli	Cumhuriyet
Para Birimi	Kvaça

Üyesi Olduğu Başlıca Uluslararası Kuruluşlar: BM ve belli başlı tüm ihtisas kuruluşları, ACP, AfDB, AU, Commonwealth of Nations, COMESA, EITI, ICRM, IFRCs, Interpol, IOC, IOM, IPU, ISO, ITSO, ITUC, PCA, SADC, WCO

Coğrafi Konum

Zambiya, Zambiya Sahraaltı Afrika'sında denize kıyısı bulunmayan bir ülkedir. Afrika'nın güney bölgesinde yer alan Zambiya'nın komşu olduğu ülkeler; kuzeyde Demokratik Kongo Cumhuriyeti; kuzeydoğuda Tanzanya, doğuda Malavi, güneydoğuda Mozambik; güneyde Zimbabve, güneybatıda Botsvana ve Namibya, batıda Angola'dır.

Bkz. <http://www.zambiatourism.com/map>

Zambiya, bu ülkeler arasındaki ulaşım yolları bakımından önemli transit konuma sahiptir.

Siyasi ve İdari Yapı

Zambiya tarihinde önemli bir kişi olan Cecil John Rhodes, 1888'de ülkedeki mahalli şeflerle madenler üzerine anlaşmalar imzalamıştır. Ardından, bölgeyi keşif ve geliştirme için İngiltere'nin imtiyaz tanıdığı İngiliz Güney Afrika Şirketini kurmuştur. İngiltere, bu şirkete ülke üzerinde tam ekonomik ve siyasi kontrol imkânı tanımıştır. Nitekim 1924 yılına kadar ülkeyi yöneten esasen bu şirket olmuştur. 1924'te ise İngiliz Hükûmeti kontrolü üzerine alarak, Kuzey Rodezya Himaye Devletini kurmuştur.

Kuzey Rodezya (şimdiki Zambiya), Güney Rodezya (şimdiki Rodezya) ve Nyasaland (şimdiki Malavi), 1953 yılında "Rodezya ve Nyasaland Federasyonu"nu kurmuştur. Ancak yerel halkın çoğunluğu, yönetimin beyaz nüfusun elinde olması nedeniyle muhalefet etmiştir. Kuzey Rodezya (şimdiki Zambiya), Nyasaland Federasyonundan 1962 yılında ayrılmıştır. Nitekim 31 Aralık 1963 tarihinde ise Federasyon dağılmıştır.

1964 Ocak tarihinde Kuzey Rodezya'da iç bağımsızlık tanıyan bir anayasa uyarınca seçimler yapılmıştır. 24 Ekim 1964 tarihinde ülke, "Zambiya" ismini alarak bağımsızlığını kazanmıştır.

Bağımsızlığını kazanmasından sonra devlet başkanı olan Kenneth Kaunda 1991’de yapılan başkanlık ve parlamento seçimlerini kaybedinceye kadar bu görevine devam etmiştir. 1991 yılında düzenlenen ilk çok partili seçimleri kazanan Frederick Chiluba bir sonraki devlet başkanı olmuştur. Sırasıyla, Levy Mwanawasa, Michael Sata sonraki devlet başkanları olmuştur.

Zambiya, genel olarak, İngiltere’den ayrılarak bağımsızlığını kazandığı 1964 yılından bu yana, demokratik yönetimler tarafından kesintisiz yönetilmiştir. Ülke, dengeli, huzurlu ve barışçıl sosyal yapısıyla dikkati çekmektedir.

Faydalı link (İngilizce): <http://www.bbc.com/news/world-africa-14113084> (Zambia Profile - Timeline)

İdari Yapı

Merkezi Yönetim:

Zambiya Cumhuriyeti, çok partili siyasi hayata sahip olup, tek parlamentolu Başkanlık sistemiyle yönetilmektedir. Zambiya Başkanı, devletin, ordunun ve yürütmenin başındadır. Devlet başkanı, anayasaya göre 5 yılda bir doğrudan halk tarafından seçilmektedir. Devlet başkanı (ve diğer seçilmişler), en fazla iki 5-yıllık-dönem görev yapabilmektedir.

Yürütme; başkan, başkan yardımcısı ve bakanlar kurulundan oluşmaktadır. Başkan, başkan yardımcısını ve bakanları seçilmişler arasından atamaktadır. Başkan yardımcısı ve bakanların görevi, başkana politika önerilerinde bulunmaktır. Bakanlar, aynı zamanda Parlamenteooya karşı sorumludur. Başkan, Parlamenteoyu feshedip, genel seçim ilan edebilmektedir.

Yasama; Başkan ve Parlamenteodan oluşmaktadır. Parlamenteo üyeleri, 5 (beş) yılda bir seçilmektedir. Parlamenteoda, 2018 yılı itibariyle, 166 üye bulunmaktadır. Parlamenteonun 8 üyesi, devlet başkanı tarafından doğrudan atanmıştır. Parlamenteodan geçen taslakların (*Bill*) yasalaşması (*Law*) için Başkan tarafından onaylanıp imzalanması gerekmektedir. Yasaların uygulanması, “*Statutory Instruments*” isimli ilave hukuki düzenlemeler aracılığıyla netleştirilmektedir.

Mahkemeler, yürütmeden bağımsızdır. Ancak yüksek mahkeme hâkimleri (*Chief Justice, Supreme Court, High Court Judges*), yargı komisyonunun tavsiyesi üzerine Başkan tarafından atanmaktadır. Mahkemeler, Federal Mahkeme (*Supreme Court*), Yüksek Mahkeme (*High Court*), Bölge Mahkemeleri (*Magistrate Courts*), Yerel Mahkemeler ve Ticaret Mahkemeleri vb. olarak sınıflandırılmaktadır. Hukuk sistemi, daha çok İngiliz hukukuna dayanmakta olup, ulusal ve geleneksel hukuk da önemlidir.

Yerel Yönetim:

Ülke, 9 eyalete (vilayete) ayrılmıştır. Her vilayet, merkezi yönetim tarafından atanan bir Bakan (Bkz. <http://www.parliament.gov.zm/ministers/provincial>) tarafından idare edilmektedir. Vilayet Bakanlıkları, Yerel Yönetim Bakanlığı (Ministry of Local Government) ile

koordinasyon halindedir. Vilayetler kapsamında toplam 72 yerel idare veya konsey yer almaktadır. (Başkent) Lusaka Şehir Konseyi, dört konseyden biridir. Ülkede, 12 adet Belediye Konseyi (Municipal Councils) ve 56 Belde Konseyi (District Council) bulunmaktadır. Belde Konseyleri, nispeten daha küçük ve kırsal kökenli otoritelerden oluşmaktadır.

Konseyler; ilgili beldelerden seçilmiş Parlamenterler ve Konsey üyeleri dâhil tüm seçilmişlerden ve bölgedeki yerel liderlerin (*chiefs*) atadığı iki temsilciden oluşmaktadır. Yerel idarelerde belediye başkanı (mayor) / başkan yardımcısı (deputy mayor) kadar belde kâtabi (*town clerk*) veya belde genel sekreteri (*district secretary*) de önemli pozisyonlardır.

Faydalı link: <https://www.lgazambia.org.zm> (*The Local Government Association of Zambia*)

Nüfus ve İstihdam

Zambiyalıların çoğu, Bantu kabilelerine mensuptur. Bantular, M.S. 1200 yıllarında Kongo havzasından göç etmiştir. Zambiya'da bugün itibariyle 9 büyük etnik grup (Bemba, Tonga, Çeva, Lozi, Nsenga, Tumbuka, Ngoni, Lala ve Kaonde) ve 70'den fazla kabile vardır. Güneybatıda Barotseler (*Barotseland*), kuzeyde Bembalar, doğuda Çeva ve güneyde Tonga önemli etnik gruplardır.

Zambiya nüfusunun çoğu kırsal kesimde yaşamaktadır. Ancak şehirlerde nüfus yoğunluğu fazladır. Nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu şehir ise başkent Lusaka'dır.

Zambiya'da yerleşik Avrupa kökenli nüfusun çoğu (toplam nüfusun % 1,5 civarında) şehirlerde veya şehirlere yakın verimli tarımsal arazilerde ikamet etmektedir.

Ekonomideki en önemli sorunlardan biri, yüksek işsizlik oranıdır. Ülkede okur-yazarlık oranı makul düzeydedir. Kalifiye işgücüne erişim konusunda sıkıntılar gözlenebilmektedir. Kalifiye iş gücü sorununun temelinde eğitim kalitesi düzeyi yatmaktadır.

Doğal Kaynaklar

Zambiya, bakır, kobalt, çinko, kurşun, kömür, zümrüt, altın, gümüş ve uranyum gibi çok çeşitli doğal kaynaklara sahiptir. Yarı değerli taşlar ve kobalt üreticisi ülkeler arasında yer alan Zambiya aynı zamanda turmalin, ametist ve akuamarin üreticisi olarak ta tanınmaktadır.

Zambiya yüzölçümünün %31,7'si tarım arazisi olup %4,8'si ise ekilebilir arazidir. Ülkenin %66,3'ü ormanlık alanlardır.

2. GENEL EKONOMİK DURUM

Temel Ekonomik Göstergeler

	2022	2023	2024*	2025*	2026*	2027*	2028*	2029*
GSYİH (Cari Fiyatlar - milyar \$)	29,12	28,41	29,87	32,41	35,06	38,04	41,23	44,6
GSYİH Büyüme (Sabit Fiyatlar -%)	5,3	4,3	4,7	4,8	4,8	4,9	5	4,9
Kişi Başına Düşen Milli Gelir (Cari Fiyatlar - \$)	1 455	1 381	1 413	1 493	1 573	1 663	1 757	1 853
Tüketici Fiyat Enflasyonu (ort, %)	11	11	11,4	7,8	7	7	7	7
Cari İşlemler Dengesinin GSYİH'ya Oranı (%)	3,7	-1,8	3,7	5,2	6,9	9	8,7	8,8
Nüfus (milyon)	20,02	20,57	21,14	21,71	22,29	22,87	23,47	24,07
Devletin Genel Toplam Borçlanmasının GSYİH'ya Oranı (%)	99,5	115,2	-	-	-	-	-	-

(*) Tahmini veriler

Kaynak: IMF-Nisan 2024

Ekonomik Yapı

Zambiya, Birleşmiş Milletler (BM) verilerine göre en az gelişmiş ülkeler (EAGÜ) kategorisinde sayılmaktadır. Bu nedenle, ülkenin gelişiminde uluslararası kalkınma yardımları önemli bir rol oynamaktadır.

Dünya Bankası, Zambiya'yı 2010 yılından bu yana "düşük orta gelir grubu" (*lower middle income*) ülkeler kategorisinde saymaktadır. Aynı kategorideki diğer Afrika ülkeleri arasında; Gana, Kenya, Nijerya, Kamerun, Sudan, Moritanya, Fas, vb. ülkeler sayılabilir.

Ülke ekonomisi, yapısal çeşitlilik bakımından sınırlı olup, ağırlıklı olarak tek tip ürüne (mısır) ve tek tip madene (bakır) dayanmaktadır. Mısır, halkın temel besin kaynağıdır. Bakır ise ülke ekonomisinin belkemiğini oluşturmaktadır. Daha çok uluslararası piyasalarda belirlenen bakır fiyatları, Zambiya ekonomisini doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda, mısır ve bakır fiyatları, sosyal ve ekonomik refahın belirleyicisi konumundadır.

GSYİH'nin yaklaşık %15'i madencilik ve taş ocağı vb. bağlı sektörlerden, yaklaşık %15'i müteahhitlik ve gayrimenkul sektörlerinden, yaklaşık %10'u tarım (balıkçılık ve orman ürünleri dâhil), yaklaşık %8 imalat sektöründen ve geri kalanı ise perakende mağazacılık/toptancılık (yaklaşık %20), ulaştırma/depolama, eğitim, finansal hizmetler vb. hizmet sektörlerinden oluşmaktadır. Zambiya'da çalışan nüfusun çoğunluğu (>%50) hizmet sektöründe, yaklaşık %15'i tarım, %12'si madencilik ve yaklaşık %10'u imalat sektörlerinde istihdam edilmektedir.

Zambiya'nın en önemli ihraç malları arasında, bakır, kükürt, elektrik enerjisi, ferro alaşımlar, sular, sülfürik asit, tütün, çimento, nikel cevheri ve mısır sayılmaktadır.

Ülkenin en çok ithal ettiği ürünler arasında ise petrol yağları, kükürt, kimyasal gübreler, bakır cevherleri, kamyon ve kamyonet, azot, fosfor, potasyum, kobalt oksitleri, ilaç, traktör ve otomobiller sayılmaktadır.

Ekonomideki en ciddi sorunlar arasında kamu borçlarının düzeyi ve sürdürülebilirliği belirtilebilir.

Ülkede, uluslararası finansman ve yapısal reform ihtiyacı önemini korumaktadır. Bu nedenle, ekonominin çeşitlendirilerek güçlendirilmesine ve maden sektörüne bağımlılığını azaltmaya yönelik çalışmalar, yatırımlar ve kalkınma projeleri önem arz etmektedir.

Ekonomi Politikaları

Önceleri yabancı sermayenin elinde bulunan maden işletmeleri, 1969'dan itibaren zamanla devletleştirilmiştir. 90'lı yılların başlarından bu yana süregelen ekonomik politikalar kapsamında ise ülkede "serbest piyasa ilkeleri" ciddi düzeyde uygulanmaktadır. Ancak kamu sektörü halen ekonomide önemli bir yer tutmaktadır.

Ülkede, yabancı yatırımcılara yönelik olumlu bir tutum bulunmaktadır. Ülkede şirket kurmak oldukça sade prosedürlere tabidir. Ancak yabancı yatırımcıların, yerel işgücünü tercih etmesi ve yerel çalışanlara mesleki eğitim imkânı sağlaması beklenmektedir. Bu bağlamda, işçi vizesi uygulamaları dikkat edilmesi gereken önemli bir alandır.

Zambiya iç piyasasında faal yabancı yatırımcı ülkeler arasında, Çin Halk Cumhuriyeti, Güney Afrika Cumhuriyeti, Mısır ve Hindistan öne çıkmaktadır. Avrupa (İtalya, Yunanistan, Almanya, vb.) ve Ortadoğu (Lübnan, Ürdün, vb.) kökenli firmalar da bulunmaktadır.

Zambiya, BM kayıtlarına göre EAGÜ statüsünde olup, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyesi olan 36 ülkeden biridir. Ülke, aynı zamanda, COMESA (Güney ve Doğu Afrika Ortak Pazarı), SADC (Güney Afrika Kalkınma Ortaklığı) gibi bölgesel ticari örgütlenmelere üyedir.

Zambiya, "Tripartite Serbest Ticaret Anlaşması"nı da imzalamış olup, bahse konu anlaşma kapsamında SADC, COMESA ile EAC (Doğu Afrika Ortaklığı) kapsamında bölge ticaretinin serbestleştirilmesine ilişkin olarak hâlihazırda elde edilmiş kazanımların ilerletilmesi ve nihayetinde mal ve hizmet bakımından tek bir pazar oluşturulması hedeflenmektedir.

Bu bağlamda, Zambiya'nın gerek Sahra-altı Afrika ülkeleriyle gerek diğer ülkelerle ilişkilerinde uluslararası ticaret önemli bir rol oynamaktadır. Önde gelen uluslararası ticaret ortakları arasında İsviçre, Güney Afrika Cumhuriyeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Çin Halk Cumhuriyeti ve Hindistan sayılabilir. Son dönemlerde ise özellikle Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Kenya ve Angola gibi Sahra-altı Afrika ülkeleri; Suudi Arabistan, Kuveyt ve BAE (Birleşik Arap Emirlikleri) gibi Ortadoğu ülkeleri ve Singapur gibi Uzakdoğu ülkeleriyle gelişen ticari bağlar dikkati çekmektedir.

Zambiya, net ithalatçı bir ülkedir. Bakır fiyatlarındaki artışa ve artan üretime bağlı olarak 2020 yılından itibaren geçmiş yıllardan süregelen ticaret açığının yerini ticaret fazlasına bırakmaya başlamıştır.

Ekonomideki en ciddi yapısal sorun olarak borçların sürdürülebilirliği ve ekonominin tek tip ürüne (bakır ve mısır) dayanıyor olması belirtilebilir.

Mevcut ekonomik olumsuzluklara rağmen Zambiya ekonomisi, genel olarak hızlı bir değişim ve gelişme yolundadır. Başkent Lusaka, bölgenin en hızlı büyüyen şehirlerinden biridir.

Komşu ülkelerle kıyaslandığında iş seyahatleri ve yatırım ziyaretleri bakımından güvenli bir konumda bulunmaktadır.

3. DIŞ TİCARET

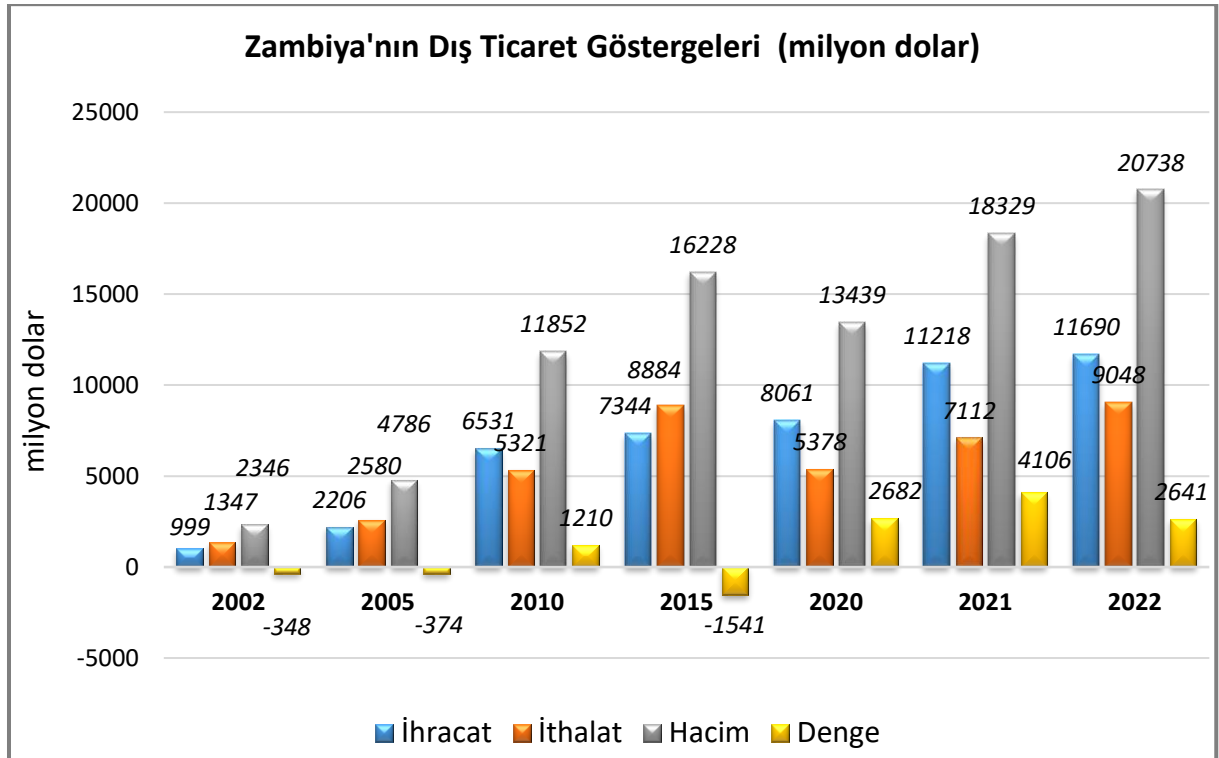
Genel Durum

Geçmiş yıllarda ihracat ve ithalat değerleri birbirine çok yakın seyreden Zambiya'nın özellikle son iki yılda ihracatının önemli oranda arttığı görülmektedir.

Zambiya'nın dünyaya ihracatında en önemli ürünleri sırasıyla, rafine bakır, kükürt, elektrik enerjisi, ferro alaşımlar, sular, sülfürik asit, tütün, çimento, nikel cevherleri, bakır cevherleri ve mısırdır.

Ülkenin dünyadan ithalatında en önemli ürünleri sırasıyla, petrol yağları, kükürt, kimyasal gübreler, bakır cevherleri, eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar, azot, kobalt oksitleri, ilaçlar, traktörler, otomobiller, aşı ve iş ve maden makinelerinin aksam ve parçalarıdır.

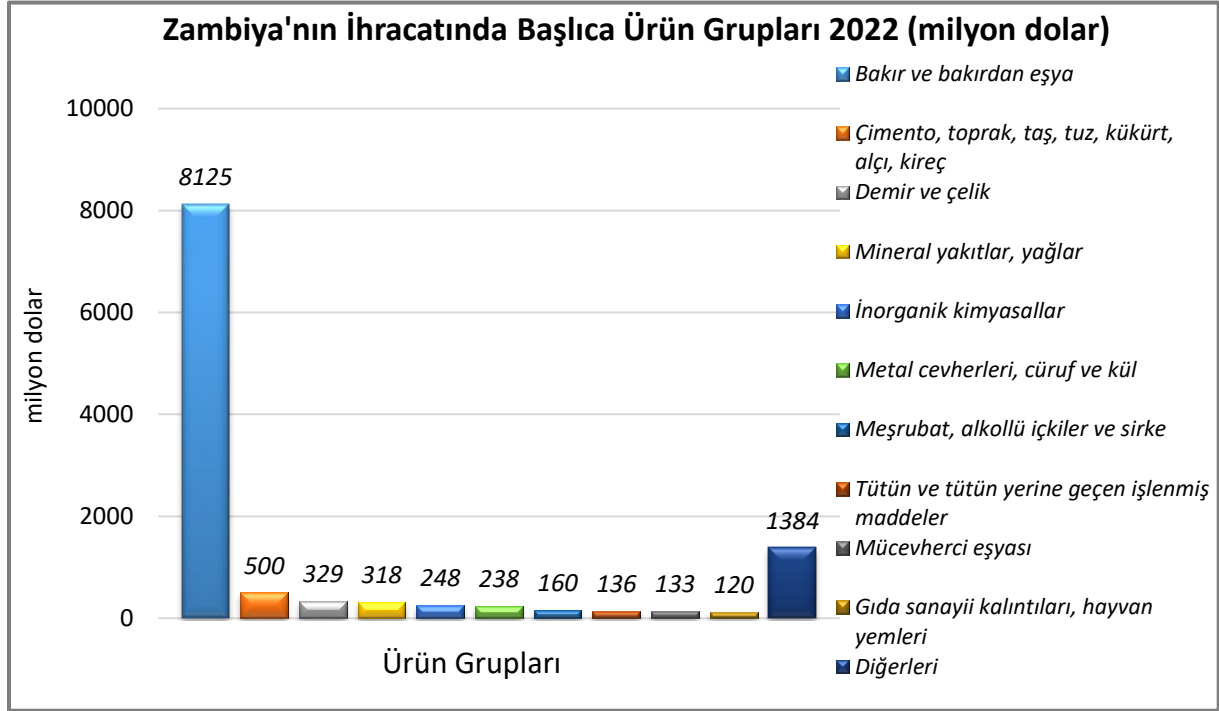
Ülkenin Dış Ticareti

Kaynak: Trademap-Direct Data/Zambiya

Başlıca Ürünler İtibarı ile Dış Ticaret

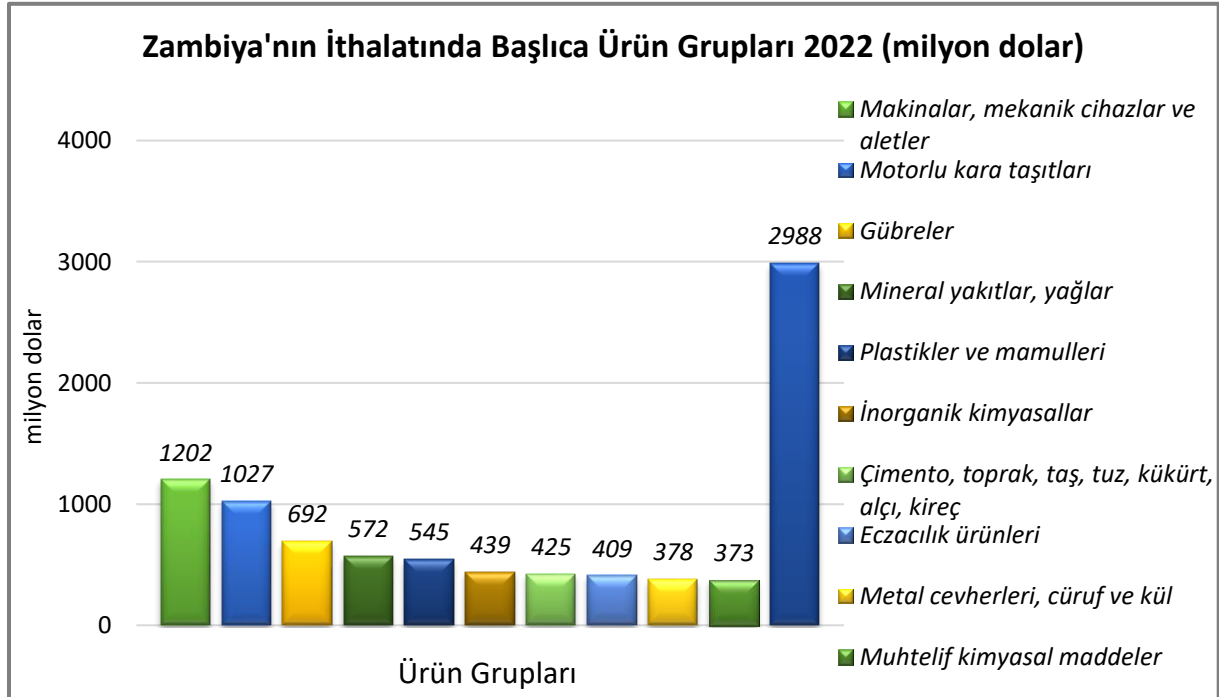
İhracat

Kaynak: Trademap-Direct Data/Zambiya

[Detaylı tablo için tıklayınız](#)

İthalat

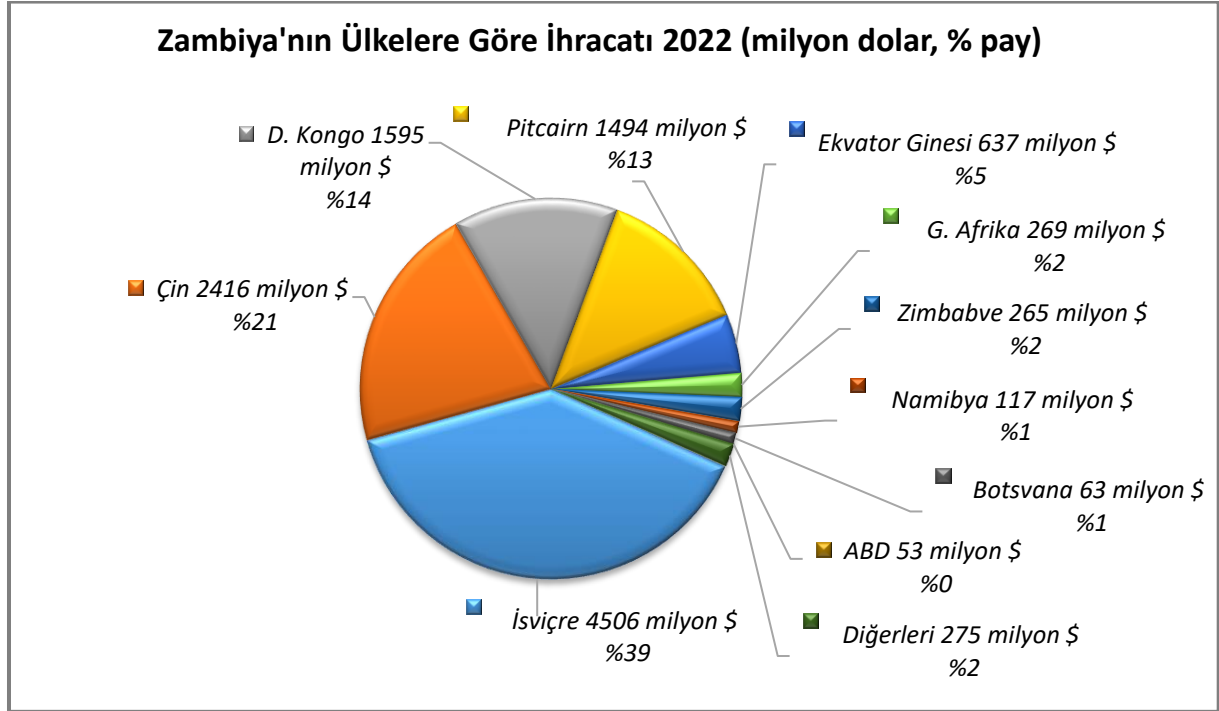

Kaynak: Trademap-Direct Data/Zambiya

[Detaylı tablo için tıklayınız](#)

Başlıca Ülkeler İtibarı ile Dış Ticaret

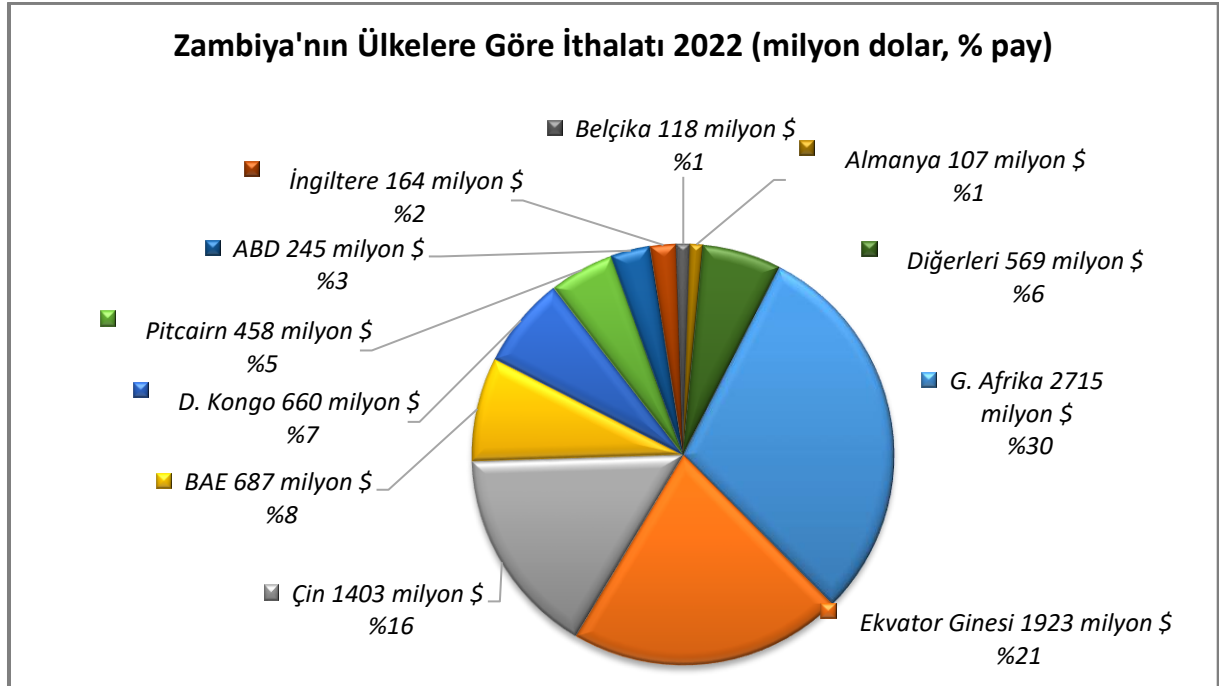
İhracat

Kaynak: Trademap-Direct Data/Zambiya

[Detaylı tablo için tıklayınız](#)

İthalat

Kaynak: Trademap-Direct Data/Zambiya

[Detaylı tablo için tıklayınız](#)

4. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

Doğrudan Yabancı Yatırımların Görünümü

Economist Intelligence Unit verilerine göre 2024 yılında Zambiya'ya Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) girişinin 259 milyon dolar olması beklenmektedir. Yurtdışından gelen doğrudan yatırımın GSYİH'ya oranının %1,1 olacağı tahmin edilmektedir.

Ülke Dışından Gelen ve Ülke Dışına Giden Doğrudan Yatırımlar

	2022	2023*	2024*	2025*	2026*	2027*	2028*
Ülke dışından gelen doğrudan yatırım (milyon \$)	-65,00	108,00	259,20	508,90	348,70	617,60	842,90
Ülke dışından gelen doğrudan yatırımın GSYİH ya oranı (%)	-0,22	0,50	1,10	1,70	1,00	1,60	1,90
Ülke dışına giden doğrudan yatırım (milyon \$)	252,00	-159,70	-120,00	-130,00	-133,00	-136,00	-139,00

(*) Tahmini Veriler

Kaynak: EIU

5. TÜRKİYE ile TİCARET

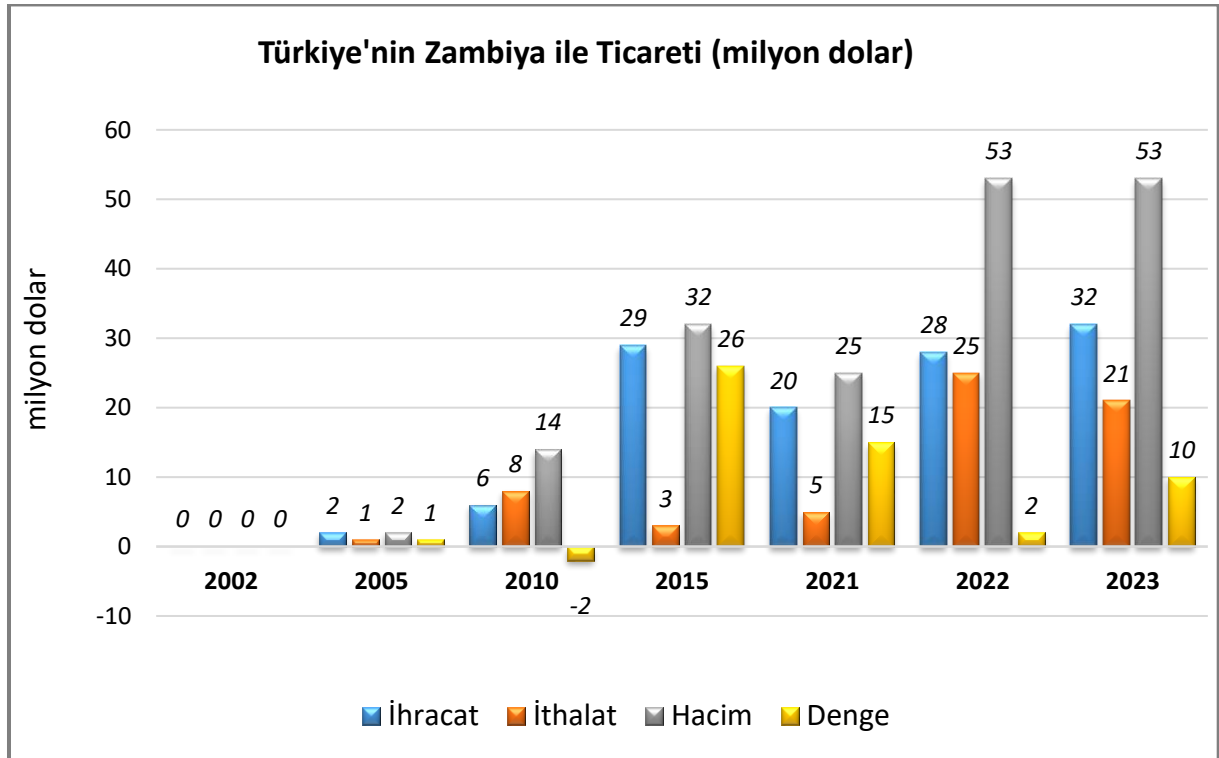
Genel Durum

Zambiya'ya yönelik ihracatımız 2022 yılında 27,5 milyon dolar, 2023 yılında ise 31,5 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'nin Zambiya'dan ithalatı 2022 yılında 25,3 milyon dolar, 2023 yılında ise 21 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Zambiya'ya 2023 yılında en çok ihracat yaptığımız ürünler 4'lü GTİP bazında sırasıyla, tarım makineleri, inşaat aksamı, kullanılmış giyim eşyası, maden işleme makineleri, karayolu taşıtları için aksam ve parçalar, halılar, iş ve maden makinelerinin aksam ve parçaları ile elektrik transformatörleridir.

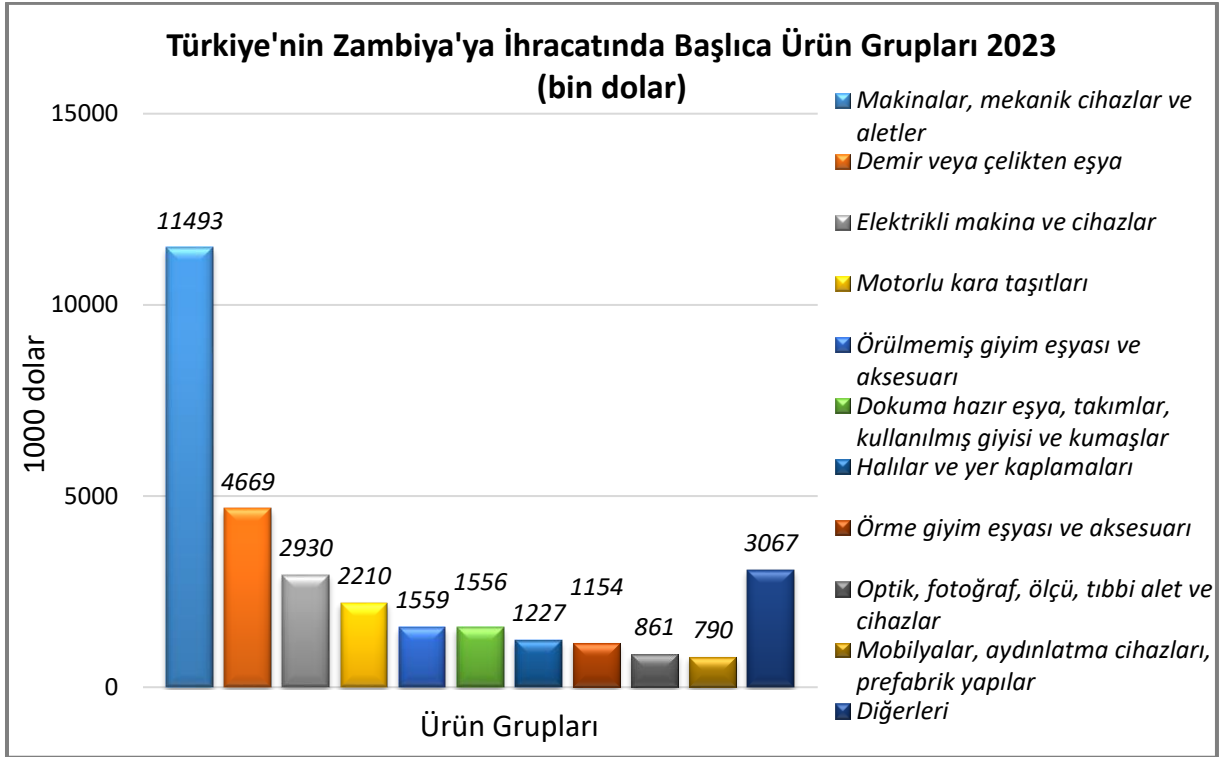
Söz konusu ülkeden 2023 yılında en çok ithal ettiğimiz ürünler 4'lü GTİP bazında sırasıyla, ferro alaşımlar, tütün, çinko cevherleri ve kobalttır.

Türkiye-Zambiya Dış Ticareti

Kaynak: Trademap-Direct Data/Türkiye

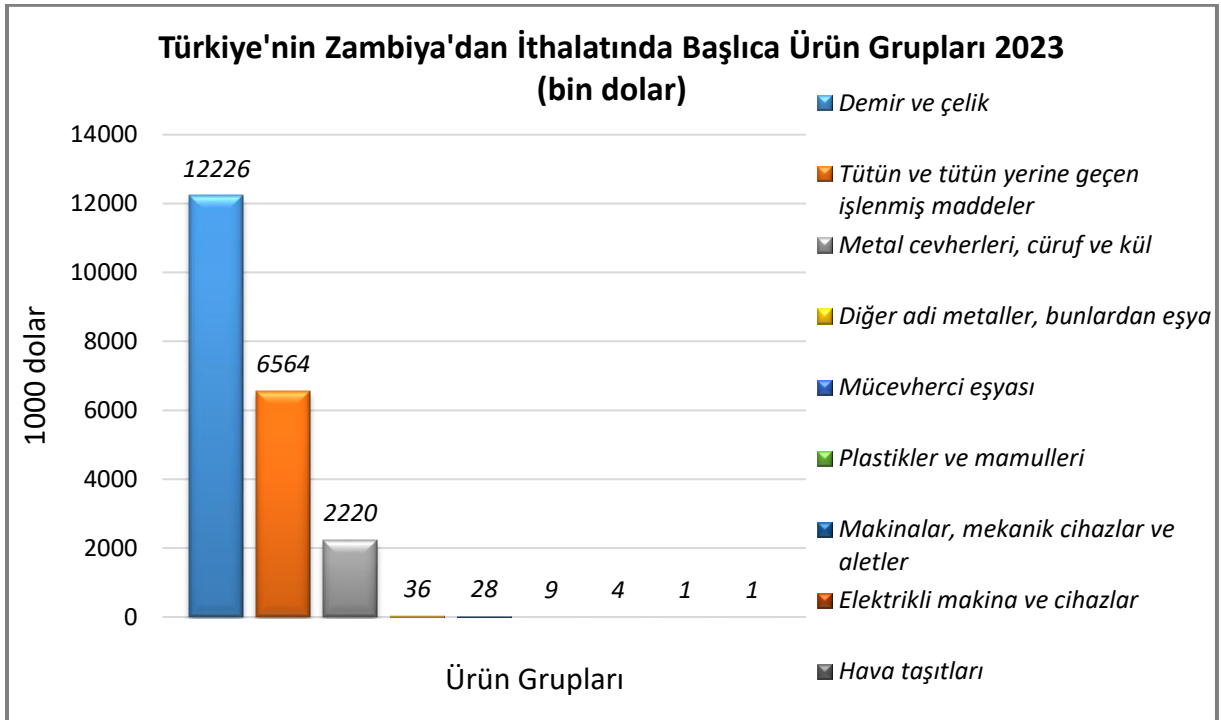
Türkiye'nin Zambiya'ya İhracatında Başlıca Ürünler

Kaynak: Trademap-Direct Data/Türkiye

[Detaylı tablo için tıklayınız](#)

Türkiye'nin Zambiya'dan İthalatında Başlıca Ürünler

Kaynak: Trademap-Direct Data/Türkiye

[Detaylı tablo için tıklayınız](#)

EKLER:***EK-1: Zambiya'nın İhracatında Başlıca Ürünler (bin dolar)***

Sıra	GTİP	ÜRÜNLER	2020	2021	2022	Pay (% 2022)	Değişim (%, 2021- 2022)
TOPLAM İHRACAT (Diğerleriyle)			8 060 547	11 217 517	11 689 732	100	4,2
1.	7402	Rafine edilmemiş bakır; elektrolitik rafine için bakır anotları	4 329 771	6 225 192	6 155 831	52,7	-1,1
2.	7403	Rafine edilmiş bakır ve bakır alaşımları (ham)	1 475 259	2 167 302	1 893 426	16,2	-12,6
3.	2503	Her nevi kükürt (süblime, presipite ve koloidal kükürt hariç)	59 068	108 737	303 518	2,6	179,1
4.	2716	Elektrik enerjisi	126 560	169 566	301 334	2,6	77,7
5.	7202	Ferro alyajlar	55 985	171 645	222 559	1,9	29,7
6.	2202	Sular (mineral ve gazlı sular dahil) ve alkolsüz diğer içecekler (tatlandırıcı, lezzetlendirilmiş)	87 808	138 758	150 121	1,3	8,2
7.	2807	Sülfürik asitve oleum	95 065	56 289	133 660	1,1	137,5
8.	2401	Yaprak tütün ve tütün döküntüleri	111 939	126 580	133 468	1,1	5,4
9.	2523	Çimento	128 164	140 884	124 804	1,1	-11,4
10.	2604	Nikel cevherleri ve konsantreleri	47 403	83 573	119 218	1	42,7
11.	1005	Mısır	41 677	46 836	109 738	0,9	134,3
12.	2603	Bakır cevherleri ve konsantreleri	194 388	41 601	109 725	0,9	163,8
13.	3402	Yıkama, temizleme müstahzarları (sabunlar hariç)	62 263	74 409	93 041	0,8	25
14.	2304	Soya fasulyesi yağı üretiminden arta kalan küspe ve katı atıklar	35 051	88 098	84 153	0,7	-4,5
15.	2822	Kobalt oksitleri ve hidroksitleri, ticari kobalt oksitleri	0	344	83 141	0,7	24068,9

Kaynak: Trademap-Direct Data/Zambiya

EK-2: Zambiya'nın İthalatında Başlıca Ürünler (bin dolar)

Sıra	GTİP	ÜRÜNLER	2020	2021	2022	Pay (% 2022)	Değişim (%, 2021- 2022)
TOPLAM İTHALAT (Diğerleriyle)			5 378 310	7 111 525	9 048 377	100	27,2
1.	2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	215 920	610 345	481 576	5,3	-21,1
2.	2503	Her nevi kükürt (süblime, presipite ve koloidal kükürt hariç)	72 948	113 720	391 847	4,3	244,6
3.	3102	Azotlu mineral veya kimyasal gübreler	159 945	279 555	391 793	4,3	40,1
4.	2603	Bakır cevherleri ve konsantreleri	60 968	205 947	375 721	4,2	82,4
5.	8704	Esya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	132 991	212 673	340 191	3,8	60
6.	3105	Azot, fosfor ve potasyumun ikisini veya üçünü içeren mineral veya kimyasal gübreler	245 492	135 019	267 539	3	98,1
7.	2822	Kobalt oksitleri ve hidrokisitleri, ticari kobalt oksitleri	4 860	60 647	251 989	2,8	315,5
8.	3004	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	213 545	229 882	241 906	2,7	5,2
9.	8701	Traktörler	95 432	120 670	233 292	2,6	93,3
10.	8703	Otomobiller	89 378	132 737	210 951	2,3	58,9
11.	3002	İnsan kanı, hayvan kanı, serum, aşı, toksin vb. Ürünler	45 882	111 082	151 979	1,7	36,8
12.	8431	İş ve Maden Makinelerinin aksam ve parçaları	80 782	127 560	143 578	1,6	12,6
13.	303	Balıklar (dondurulmuş)	82 104	120 247	140 095	1,5	16,5
14.	4011	Kauçuktan yeni dış lastikler	89 473	130 673	134 765	1,5	3,1
15.	3824	Dökümhane maçalarına veya kalıplarına mahsus müstahzar bağlayıcılar, kimya ve bağlı sanayide kull. diğer kimyasal ür.	72 392	106 526	125 581	1,4	17,9

Kaynak: Trademap-Direct Data/Zambiya

EK-3: Zambiya'nın Ülkelere Göre İhracatı (bin dolar)

Sıra	Ülke	2020	2021	2022	Pay (% 2022)	Değişim (%, 2021- 2022)
TOPLAM İHRACAT (Diğerleriyle)		8 060 547	11 217 517	11 689 732	100	4,2
1.	İsviçre	3 589 581	4 723 507	4 505 556	38,5	-4,6
2.	Çin	1 492 493	2 098 993	2 416 479	20,7	15,1
3.	D. Kongo	995 024	1 121 576	1 594 892	13,6	42,2
4.	Pitcairn	0	0	1 494 279	12,8	0
5.	Ekvator Ginesi	0	0	636 885	5,4	0
6.	G. Afrika	203 546	288 754	268 710	2,3	-6,9
7.	Zimbabve	105 744	198 558	265 138	2,3	33,5
8.	Namibya	67 215	94 026	117 054	1	24,5
9.	Botsvana	24 312	54 314	62 738	0,5	15,5
10.	ABD	23 717	41 512	53 478	0,5	28,8
11.	BAE	23 981	32 053	36 497	0,3	13,9
12.	Almanya	13 318	22 270	27 642	0,2	24,1
13.	Burundi	24 794	29 106	26 537	0,2	-8,8
14.	İngiltere	9 495	12 264	21 807	0,2	77,8
15.	Belçika	13 163	19 036	21 794	0,2	14,5
...	...	...	...	...	...	...
140.	Türkiye	293	2 354			- 100

Kaynak: Trademap-Direct Data/Zambiya

EK-4: Zambiya'nın Ülkelere Göre İthalatı (bin dolar)

Sıra	Ülke	2020	2021	2022	Pay (% 2022)	Değişim (%, 2021- 2022)
TOPLAM İTHALAT (Diğerleriyle)		5 378 310	7 111 525	9 048 377	100	27,2
1.	G. Afrika	1 802 851	2 243 949	2 715 109	30	21
2.	Ekvator Ginesi	0	0	1 922 620	21,2	0
3.	Çin	885 892	896 317	1 402 954	15,5	56,5
4.	BAE	464 891	802 431	686 973	7,6	-14,4
5.	D. Kongo	71 475	314 967	660 337	7,3	109,7
6.	Pitcairn	0	0	457 528	5,1	0
7.	ABD	121 356	214 401	244 864	2,7	14,2
8.	İngiltere	98 937	110 521	163 671	1,8	48,1
9.	Belçika	30 241	49 764	118 132	1,3	137,4
10.	Almanya	73 702	93 232	107 060	1,2	14,8
11.	Zimbabve	63 371	80 217	90 123	1	12,3
12.	Botsvana	18 304	20 581	67 693	0,7	228,9
13.	Fransa	35 975	41 096	53 274	0,6	29,6
14.	Finlandiya	49 503	47 216	44 776	0,5	-5,2
15.	İsviçre	24 720	17 500	35 352	0,4	102
...	...	...	...	...	...	...
183.	Türkiye	33 394	31 377			- 100

Kaynak: Trademap-Direct Data/Zambiya

Ek-5: Türkiye'nin Zambiya'ya İhracatında Başlıca Ürünler (bin dolar)

Sıra	GTİP	ÜRÜNLER	2021	2022	2023	Pay (% 2023)	Değişim (%, 2022- 2023)
TOPLAM İHRACAT (Diğerleriyle)			20 094	27 582	31 516	100	14,3
1.	8437	Tohum, hububat, kuru baklagilleri temizleme, tasnif etme ayıklama ve öğütmeye mahsus makina ve cihazlar	1 264	3 157	4 175	13,2	32,2
2.	7308	Demir veya çelikten inşaat ve inşaat aksamı, inşaatta kullanılmak üzere hazırlanmış demir veya çelikten sac, çubuk, vb.	235	390	3 404	10,8	772,8
3.	6309	Kullanılmış giyim eşyası ve kullanılmış diğer eşya	1 840	2 387	1 532	4,9	-35,8
4.	8474	Toprak, taş, metal cevheri vb. ayıklama, eleme, tasnif, ayırma, yıkama, kırma, öğütme, yoğurma, kalıplama vb. Makinaları	848	783	1 459	4,6	86,3
5.	8708	Karayolu taşıtları için aksam ve parçalar	997	1 025	1 331	4,2	29,9
6.	5702	Dokunmuş halılar ve dokumaya elverişli maddelerden diğer yer kaplamaları	693	851	1 205	3,8	41,6
7.	8431	İş ve Maden Makinelerinin aksam ve parçaları	367	442	1 101	3,5	149,1
8.	8430	Toprak, maden, cevher kazıma, taşıma, ayırma, seçme makinaları, kazık varyoşları, kar küreyici ve püskürtücü, vb makine	63	44	828	2,6	1781,8
9.	8504	Elektrik transformatörleri, statik konvertörler (örneğin; redresörler) ve endüktörler	264	1 900	811	2,6	-57,3
10.	8479	Kendine özgü bir fonksiyonu olan diğer makinalar ve mekanik cihazlar	179	115	715	2,3	521,7
11.	9019	Mekanoterapi, masaj, psikotekni, ozonoterapi, oksijenoterapi, aeroterapi, suni teneffüs, terapik teneffüs vb cihazlar	22	0	712	2,3	0
12.	8701	Traktörler	107	205	674	2,1	228,8
13.	7326	Demir veya çelikten eşya	18	96	624	2	550
14.	8537	Elektrik kontrol, dağıtım tabloları, panolar, konsollar, kabinler, diğer mesnetler ve sayısal kontrol cihazları	360	1 447	614	1,9	-57,6
15.	9403	Diğer mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları	732	1 253	537	1,7	-57,1

Kaynak: Trademap-Direct Data/Türkiye

Ek-6: Türkiye'nin Zambiya'dan İthalatında Başlıca Ürünler (bin dolar)

Sıra	GTİP	ÜRÜNLER	2021	2022	2023	Pay (% 2023)	Değişim (%, 2022- 2023)
TOPLAM İTHALAT (Diğerleriyle)			4 948	25 312	21 092	100	-16,7
1.	7202	Ferro alyajlar	0	20 776	12 226	58	-41,2
2.	2401	Yaprak tütün ve tütün döküntüleri	2 506	1 680	6 564	31,1	290,7
3.	2608	Çinko cevherleri ve konsantreleri	783	2 764	2 220	10,5	-19,7
4.	8105	Kobalt matları ve kobalt metalurjisinin diğer ara ürünleri; kobalt ve kobaltdan eşya (döküntü ve hurdalar dahil)	0	0	36	0,2	0
5.	7103	Kıymetli veya yarı kıymetli taşlar	44	14	28	0,1	100
6.	3926	Plastikten diğer eşya	11	3	9	0	200
7.	8431	İş ve Maden Makinelerinin aksam ve parçaları	0	5	2	0	-60
8.	8482	Her nevi rulmanlar	1	0	2	0	0

Kaynak: Trademap-Direct Data/Türkiye